

ZIELONA SZKOŁA Z KLIMATEM

POSTULATY I PYTANIA

Autorzy i autorki: Rodzice dla Klimatu

Karolina Bartos

Grzegorz Dzięgielewski

Kamila Kadzidłowska

Monika Sadowska

Marzena Wichniarz

Magdalena Zajęc

Skład: Karolina Żebrowska | Kreatywna Freelancerka

Redakcja: Kamila Kadzidłowska, Magdalena Zajęc

Rodzice dla Klimatu, luty 2024

Współpraca: Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego

Materiał jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne 4.0 Międzynarodowa. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz autorów i autorek oraz Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Utwór powstał w ramach akcji “Pytamy o zielone”, realizowanej przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego przy wykorzystaniu środków European Climate Foundation oraz Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Zezwala się na dowolne wykorzystanie treści – pod warunkiem zachowania niniejszej informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, posiadanych praw i akcji. Treść licencji jest dostępna na stronie: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.pl>

O CO PYTAMY?	5
WSZYSTKO TO JEST WAŻNE, PONIEWAŻ...	6
NASZA DIAGNOZA, POSTULATY ORAZ PYTANIA	10
I. CZYSTE POWIETRZE	10
1. Monitoring i edukowanie rodziców na temat jakości powietrza, którym oddychają ich dzieci	10
2. Usunięcie „kopciuchów” z bezpośredniej okolicy szkół, przedszkoli oraz żłobków	11
3. Stop korkom w okolicy szkół, przedszkoli oraz żłobków	12
4. Oczyszczacze powietrza w salach jako rozwiązanie doraźne	14
5. Inwestycja w wentylację mechaniczną z rekuperacją	15
II. BŁĘKITNO-ZIELONE OTOCZENIE	16
1. Tereny biologicznie czynne, czyli zieleń zamiast betonu	16
2. Zielone strefy buforowe sprzymierzeńcem w walce ze smogiem i hałasem	17
3. Woda na wagę złota, czyli gromadzenie deszczówki i ogrody deszczowe	18
4. Bioróżnorodność wokół szkół, przedszkoli i żłobków jako inwestycja w zdrowie psychiczne i naturalną odporność dzieci	19
III. BEZPIECZNA ULICA I OKOLICA	21
1. Szkolne ulice, strefy piesze i inne regulacje w trosce o bezpieczeństwo drogowe dzieci i innych pieszych	21
2. Ścieżki rowerowe i parkingi dla rowerów zamiast priorytetu dla samochodów	22
3. Alternatywy dla rodziców-kierowców, czyli inwestycja w transport publiczny i walka z wykluczeniem komunikacyjnym	23
4. Nie dla biznesu pod szkołami, tak dla zieleni i rekreacji, czyli rewizja miejscowych planów zagospodarowania przestrzeni pod kątem zdrowia i bezpieczeństwa dzieci	25
IV. ZDROWE POSIŁKI	27
1. Menu w oparciu o produkty roślinne, lokalne, sezonowe i nieprzetworzone	28
2. Dostęp do zbilansowanych posiłków bezmięsnych	29
3. Warsztaty kulinarne, ogrody edukacyjne oraz zapobieganie marnowaniu żywności	30
4. Inwestycja w edukację kulinarną intendentów i zespołów gotujących	31
V. WZOROWA KADRA	32
1. Odpowiedzialne gospodarowanie zasobami i odpadami	32
2. Tani zielony prąd z sieci samorządowych spółdzielni energetycznych	34
3. Inwestycja w efektywność energetyczną to mniejsze rachunki i lepszy klimat	35
4. Współpraca z ekologicznymi organizacjami pozarządowymi	36

Cześć!

Tu **Rodzice dla Klimatu**. Jesteśmy ogólnopolskim ruchem społecznym, który działa na rzecz zdrowia, przyszłości i bezpieczeństwa młodego pokolenia. Jeśli czytasz ten przewodnik, to prawdopodobnie tak jak my jesteś rodzicem, dziadkiem, babcią lub osobą pełniącą funkcje opiekuńcze nad dziećmi i być może zastanawiasz się, czy szkoła, przedszkole lub żłobek, do którego uczęszczają, służy ich dobrostanowi.

Być może zauważyłeś lub zauważyłaś, że powietrze w okolicy tych placówek nie jest zbyt dobre, zwłaszcza jesienią i zimą, albo w godzinach szczytów komunikacyjnych? Martwisz się tym, jak wielogodzinne wdychanie spalin i smogu wpłynie na rozwój twoich dzieci, wnuków lub podopiecznych? Dochodzą do tego codzienne troski o jakość posiłków oferowanych im w szkole, przedszkolu, żłobku, o brak aktywności na świeżym powietrzu albo o bezpieczeństwo dzieci, które wracają ze szkoły samodzielnie? Twoja rodzina zмага się też z problemem wykluczenia transportowego albo ubóstwa energetycznego? Chciałbyś lub chciałybyś, by rachunki za prąd, ogrzewanie, wodę i śmieci były jak najniższe, przy równoczesnym dbaniu o klimat i stan środowiska naturalnego? A może po prostu twoja okolica jest ci bliska i chcesz, by była bardziej zielona i przyjazna dla każdego i każdej?

Wiedz, że to właśnie lokalne placówki oświatowe oraz opiekuńczo – wychowawcze mogą być wzorem dobrych zmian w tym zakresie, a wybory samorządowe to idealny czas, by o te zmiany się upomnieć. Poniższe postulaty „Zielonej szkoły z klimatem” wskażą ci kilka kluczowych obszarów, takich jak m.in. zdrowie, ochrona środowiska, transport, planowanie przestrzenne, zarządzanie zielenią, inwestycje oraz infrastruktura, które leżą w kompetencjach władz lokalnych i mają kluczowe znaczenie dla zdrowia, dobrostanu i bezpieczeństwa dzieci uczęszczających do gminnych szkół, żłobków i przedszkoli. Podziel się nimi z sąsiadami, zwłaszcza rodzicami, a także z dyrekcją tych placówek oraz lokalnymi radnymi. Najbliższe wybory samorządowe już w kwietniu br. – nie przegap okazji, by zapytać osoby kandydujące w twoim okręgu o ich stosunek do postulatów „Zielonej szkoły z klimatem”.

Wierzymy w ciebie i życzymy powodzenia!
Rodzice dla Klimatu

O CO PYTAMY?

I. CZYSTE POWIETRZE

1. *Monitoring i edukowanie rodziców na temat jakości powietrza, którym oddychają ich dzieci*
2. *Usunięcie "kopciuchów" z bezpośredniej okolicy szkół, przedszkoli oraz żłobków*
3. *Stop korkom w okolicy szkół, przedszkoli oraz żłobków*
4. *Oczyszczacze powietrza w salach, jako rozwiązanie doraźne*
5. *Inwestycja w wentylację mechaniczną z rekuperacją*

II. BŁĘKITNO-ZIELONE OTOCZENIE

1. *Tereny biologicznie czynne, czyli zieleń zamiast betonu*
2. *Zielone strefy buforowe sprzymierzeńcem w walce ze smogiem i hałasem*
3. *Woda na wagę złota, czyli gromadzenie deszczówki i ogrody deszczowe*
4. *Bioróżnorodność wokół szkół, przedszkoli oraz żłobków jako inwestycja w zdrowie psychiczne i naturalną odporność dzieci*

III. BEZPIECZNA ULICA I OKOLICA

1. *Szkolne ulice, strefy piesze i inne regulacje w trosce o bezpieczeństwo drogowe dzieci i innych pieszych*
2. *Ścieżki rowerowe i parkingi dla rowerów zamiast priorytetu dla samochodów*
3. *Alternatywy dla rodziców-kierowców, czyli inwestycja w transport publiczny i walka z wykluczeniem komunikacyjnym*
4. *Nie dla biznesu pod szkołami, tak dla zieleni i rekreacji, czyli rewizja miejscowych planów zagospodarowania przestrzeni pod kątem zdrowia i bezpieczeństwa dzieci*

IV. ZDROWE POSIŁKI

1. *Menu w oparciu o produkty roślinne, lokalne, sezonowe i nieprzetworzone*
2. *Dostęp do zbilansowanych posiłków bezmięсных*

3. *Warsztaty kulinarne, ogrody edukacyjne oraz zapobieganie marnowaniu żywności*
4. *Inwestycja w edukację kulinarną intendentów i intendentek oraz zespołów gotujących*

V. WZOROWA KADRA

1. *Odpowiedzialne gospodarowanie zasobami i odpadami*
2. *Tani zielony prąd z sieci samorządowych spółdzielni energetycznych*
3. *Inwestycja w efektywność energetyczną to mniejsze rachunki i lepszy klimat*
4. *Współpraca z ekologicznymi organizacjami pozarządowymi*

WSZYSTKO TO JEST WAŻNE, PONIEWAŻ...

I. CZYSTE POWIETRZE

Zielona szkoła dba o czyste powietrze, które jest jednym z fundamentów zdrowego rozwoju (także intelektualnego) każdego dziecka. Niestety na skutek wieloletnich zaniedbań władz odpowiedzialnych za ciepłownictwo, transport i planowanie przestrzenne, a także zdrowie i edukację, polskie powietrze, które spowija tysiące placówek oświatowych i opiekuńczo – wychowawczych, należy do najbardziej zanieczyszczonego w Europie. Widać to w statystykach zachorowalności dzieci na nowotwory, choroby układu oddechowego, układu krążenia, nie wspominając o pladze infekcji, alergii, problemów z pamięcią i koncentracją. Zgodnie z polskim i unijnym prawem, największa odpowiedzialność za jakość powietrza ciąży właśnie na samorządach, których organy mają daleko posuniętą swobodę w działaniach na rzecz walki ze smogiem. Mamy jednak w Polsce lokalnych liderów, którzy podeszli do tego tematu ambitnie i dzięki sprawnym działaniom poprawili stan powietrza w swoich małych ojczyznach. Tegoroczne wybory są dla nas szansą na wybór Osób, które rozumieją wagę problemu i podejmą wyzwanie pilnej poprawy jakości powietrza w placówkach, do których uczęszczają nasze dzieci.

Oto nasze postulaty.

II. BŁĘKITNO-ZIELONE OTOCZENIE

Przyroda pełni mnóstwo dobroczynnych funkcji na rzecz człowieka, zwanych usługami ekosystemowymi. Zieleń, czyli drzewa, krzewy, a także trawniki, są sprzymierzeńcem w sytuacjach ekstremalnych zjawisk pogodowych. Zapobiegają lokalnym podtopieniom oraz suszom; pochłaniają pyły, obniżają temperaturę powietrza i zwiększają jego wilgotność. W zielonej infrastrukturze wyodrębniamy także błękit, czyli wodę, która jest jej immanentną częścią. Błękitno-zielone otoczenie wpływa z korzyścią dla układów odpornościowych, oddechowych i nerwowych naszych dzieci. Kontakt z przyrodą przynosi im także nieocenione benefity edukacyjne (obserwowanie naturalnych procesów), psychologiczne (wyciszenie, uspokojenie, wypoczynek dla oczu) oraz estetyczne. To, jak błękitno-zielona jest przestrzeń wokół szkół, przedszkoli i żłobków zależy przede wszystkim od władz samorządowych. To one zarządzają zielenią, m.in. poprzez wydawanie decyzji na wycinkę drzew oraz krzewów, i powinny dbać o to, aby nie wycinano zdrowych, dorodnych drzew, a niezbędną wycinkę rekompensować nowymi nasadzeniami. Ponadto samorządy lokalne decydują o zapisach w dokumentach planistycznych, wskazując wielkość powierzchni biologicznie czynnej na danym obszarze oraz zabezpieczając tereny zieleni i rekreacji. Ważne, aby w okolicy placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych oprócz placów zabaw czy parków, znajdowały się także tereny zieleni nieurządzonej, dzikiej - zarówno dla ochrony bioróżnorodności, jak i w celach edukacyjnych.

Oto nasze postulaty.

III. BEZPIECZNA ULICA I OKOLICA

Otoczenie placówek edukacyjnych ma szczególne znaczenie dla zapewnienia dzieciom zarówno bezpieczeństwa, jak i właściwych warunków rozwoju oraz kształtowania zrównoważonych nawyków transportowych. Dobre skomunikowanie szkoły czy przedszkola umożliwia dzieciom (oraz ich rodzicom i kadrze pedagogicznej) łatwy dojazd środkami transportu zbiorowego, rowerem lub pieszo, co sprzyja aktywności fizycznej, poprawia kondycję psychiczną, intelektualną oraz wpływa na większą samodzielność młodego człowieka. W drodze do i ze szkoły czy przedszkola lub żłobka ważna jest więc obecność zieleni, która nie tylko filtruje zanieczyszczone powietrze, tłumi uliczny hałas i chroni od upałów, lecz także zachęca do rekreacji oraz budowania więzi

społecznych (korytarze zieleni, zielone place zabaw czy skwery edukacyjne). Ważną rolą samorządów jest więc odpowiednie opracowywanie planów zagospodarowania przestrzeni dla tych niezwykle newralgicznych obszarów. Ograniczenie transportu samochodowego wokół szkół, przedszkoli i żłobków także jest w mocy jednostek samorządowych i powinno być wdrażane zarówno w trosce o zdrowie, jak i bezpieczeństwo najmłodszych.

Oto nasze postulaty.

IV. ZDROWE POSIŁKI

Czyste powietrze, zdrowa woda i żywność to podstawowe potrzeby dzieci, które determinują ich rozwój i zdrowie oraz wpływają na funkcjonowanie procesów poznawczych. Do codziennych aktywności intelektualnych, fizycznych i społecznych dzieci potrzebują energii w postaci ciepłego, zbilansowanego posiłku. Zielona szkoła dba o zapewnienie im zdrowych posiłków, które zaspokajają ich zapotrzebowanie energetyczne i odżywcze oraz uczą prawidłowych nawyków żywieniowych. Mięso, które w polskich szkołach jest podawane najczęściej, nie jest jedynym źródłem białka i kalorii potrzebnych dzieciom, a – jak wynika z badań – jego nadmierne spożywanie może być przyczyną wielu chorób, tj. nadciśnienia tętniczego, otyłości, cukrzycy czy chorób nowotworowych. Rosnący odsetek dzieci będących na diecie ograniczającej mięso (dieta flexiwegetariańska, wegetariańska czy wegańska) powinien być także bodźcem do uelastycznienia szkolnego jadłospisu i umożliwienia wszystkim dzieciom zjedzenia posiłku, bez usuwania z niego białka. W tym celu samorząd powinien zadbać o to, aby szkoły, przedszkola i żłobki oferowały uczniom więcej ciepłych posiłków opartych na pełnowartościowych składnikach roślinnych, a także o dostępność diety wykluczającej mięso (wegetariańskiej czy wegańskiej) dla wszystkich dzieci, które zgłoszą taką potrzebę.

Oto nasze postulaty.

V. WZOROWA KADRA

Placówki oświatowe i opiekuńczo – wychowawcze powinny być dla wspólnot lokalnych wzorem dobrych praktyk dla zdrowia i dobrostanu dzieci, a także tego, jak efektywnie zarządzać zasobami, w tym wodą i energią oraz odpa-

dami. Aby tak się stało, potrzebna jest dobrze przygotowana kadra, która dysponuje wiedzą, kompetencjami i zasobami. Zadania kierowników takich ośrodków są uzależnione od wytycznych gmin, gdyż to one je prowadzą. Warto powierzać zarządzanie tymi placówkami kadrze wrażliwej zarówno na potrzeby dzieci, jak i wyzwania środowiskowe. Jedną z kluczowych kompetencji jest tu odpowiedzialne i efektywne gospodarowanie zasobami (i odpadami), które mogłyby równocześnie wspierać rozwój ekonomiczny, społeczny i ekologiczny gminy. Wzorowa kadra powinna również edukować dorosłych mieszkańców gminy na temat zdrowego oraz zrównoważonego stylu życia i korzystania z zasobów.

Oto nasze postulaty.

I. CZYSTE POWIETRZE

Diagnoza: Głównym źródłem zanieczyszczeń powietrza wokół placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych w Polsce są pyły ulatujące z kominów okolicznych domów, ogrzewanych w sezonie grzewczym (od września do kwietnia) węglem i innymi niskiej jakości paliwami. Szkodliwe są także spaliny pochodzące z rur wydechowych samochodów jeżdżących przed budynkami szkół, przedszkoli i żłobków przez cały rok (zwłaszcza w godzinach szczytu komunikacyjnego). Tlenki azotu wchodzące w skład spalin szkodzą płucom, powodując m.in. rozwój i zaostrzenie alergii i astmy oraz prowadzą do obniżenia koncentracji i wpływają na gorsze wyniki w nauce dzieci. Za wysokim poziomem stężeń tych toksycznych dla zanieczyszczeń często stoją złe decyzje albo zaniechania jednostek samorządowych odpowiedzialnych za infrastrukturę, transport, ciepłownictwo, planowanie przestrzenne, inwestycje, edukację i ochronę środowiska. Zasadniczym problemem jest również brak monitoringu powietrza w pobliżu tych placówek, a także brak świadomości rodziców na temat wpływu smogu na funkcjonowanie rodziny.

Aby zadbać o poprawę jakości powietrza, którym oddychają twoje dzieci, domagaj się od osób kandydujących do samorządu, takich działań jak:

1. Monitoring i edukowanie rodziców na temat jakości powietrza, którym oddychają ich dzieci

Jeśli czujesz, że powietrze pod szkołą Twojego dziecka śmierdzi, to znaczy, że jest bardzo źle. Nos zatroskanego rodzica nie zastąpi jednak systemu monitoringu jakości powietrza, jaki leży w kompetencji **Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (GIOŚ)** i stanowi element państwowego monitoringu środowiska. Niestety stacji pomiarowych GIOŚ jest w Polsce wciąż za mało, jednak gminy mogą także badać jakość powietrza przy użyciu sieci niskokosztowych urządzeń pomiarowych. Jeśli zależy nam na zdrowiu dzieci, umieszczajmy stacje pomiarowe w pobliżu placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych. Ważne, by gminy - oprócz monitoringu - inwestowały także w system informowania i ostrzegania o przekroczeniach norm jakości powietrza oraz edukowania rodziców, jak chronić dzieci przed skut-

kami smogu. Ogromną rolę odgrywają tu właśnie szkoły, przedszkola i żłobki, ponieważ rodzice uczęszczających tam dzieci są "w zasięgu ręki" dyrekcji współpracującej z samorządem. Bardzo dobrą praktyką jest włączanie szkół do systemu **Edukacyjnej Sieci Antysmogowej ESA**, opracowanej przez Państwowy Instytut Badawczy NASK, w ramach której oprócz mierników jakości powietrza na budynkach placówek instalowane są także ekrany informujące rodziców o jego stanie.

Przykładowe pytania:

- ▶ *Jak wysoko na liście swoich priorytetów umieszcza Pan/Pani poprawę jakości powietrza wokół placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych?*
- ▶ *Co zamierza Pan/Pani zrobić, żeby monitoring jakości powietrza pojawił się w szkołach/przedszkolach/żłobkach?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że obowiązkiem szkoły powinno być informowanie i ostrzeganie rodziców na temat jakości powietrza w okolicy budynku, w którym przebywają ich dzieci?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że szkoła powinna zakazać rodzicom parkowania samochodów tuż pod swoim budynkiem?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że w dni z bardzo wysokim poziomem zanieczyszczenia powietrza wokół placówki oświatowej i opiekuńczo - wychowawczej klasyfikowanym przez Generalny Inspektorat Ochrony Środowiska (GIOŚ) jako "bardzo złe", dzieci - tak jak podczas pandemii - powinny mieć możliwość nauki zdalnej?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że w trosce o zdrowie dzieci odpowiednie jednostki samorządu powinny wspierać szkołę w tych działaniach przeznaczając na działania tj. monitoring, informowanie i edukowanie specjalne środki z budżetu gminy lub/i Unii Europejskiej?*

2. Usunięcie „kopciuchów” z bezpośredniej okolicy szkół, przedszkoli oraz żłobków

W sezonie grzewczym (czyli przez większość roku szkolnego) okolica gospodarstw domowych ogrzewanych tzw. „kopciuchami” dusi się od smogu. Jeśli twoje dziecko uczęszcza do placówki w takiej okolicy, nie dziw się, że od września do kwietnia ma wiecznie zapchany nos, skarży się na bóle głowy

i często łapie infekcje. Wyposażenie szkół/przedszkoli/żłobków w oczyszczacze powietrza owszem, ochroni dzieci przed smogiem, ale tylko doraźnie i tylko jeśli będą one przebywać w zamkniętym, rzadko wietrzonym pomieszczeniu. A przecież każde dziecko powinno codziennie spędzać czas także na świeżym powietrzu. Niestety takiego powietrza brakuje wszędzie tam, gdzie wciąż panuje przyzwolenie na palenie węglem i "czym popadnie". Pamiętaj, że obowiązkiem władz samorządowych jest uporanie się z tym problemem. Warto wiedzieć, że gminy mogą wykorzystać w tym celu nie tylko rządowy program dotacyjny „Czyste powietrze”, lecz także miliony złotych m.in. z Krajowego Planu Odbudowy (KPO), w którym jednym z priorytetów jest walka ze smogiem.

Przykładowe pytania:

- ▶ *Jaki ma Pan/Pani pomysł na wyeliminowanie "kopciuchów" z okolicy szkół, przedszkoli i żłobków ?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że dopóki problem "kopciuchów" w sąsiedztwie szkół/przedszkoli/ żłobków nie zostanie rozwiązany, dzieci nie powinny przebywać na dworze? (np. podczas przerw czy zajęć wychowania fizycznego)*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że priorytetem gminnych ekodoradców/doradców energetycznych powinno być dotarcie do właścicieli kopciuchów z okolic placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych?*
- ▶ *Czy jest Pan/Pani za przyjęciem uchwały antysmogowej wprowadzającej zakaz palenia węglem? Jeśli tak, czy popiera Pan/Pani egzekwowanie tego zakazu za pomocą mandatów nakładanych na właścicieli "kopciuchów"?*
- ▶ *Co, jeśli właściciele kopciuchów sąsiadujących ze placówkami szkolnymi nie stać na wymianę źródeł ogrzewania i/albo samodzielnie nie są w stanie ubiegać się o dotacje lub finansowanie z programów takich jak „Czyste powietrze”?*
- ▶ *Co, jeśli nie są oni zainteresowani wymianą źródeł ciepła?*

3. Stop korkom w okolicy szkół, przedszkoli oraz żłobków

Wbrew powszechnemu przekonaniu, ani poszerzanie ulic, ani budowa kolej-

nych parkingów na terenie placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych nie rozwiążą problemu korków samochodowych generowanych przez rodziców, którzy "podrzucają" lub odbierają swoje dzieci, jadąc do/z pracy. Skutecznym i sprawdzonym rozwiązaniem są działania odwrotne, tj. ograniczanie ruchu samochodowego, a nawet zamykanie lokalnych ulic prowadzących bezpośrednio do szkoły dla samochodów osób nie-mieszkających na danej ulicy, rozwój sieci transportu publicznego i ścieżek rowerowych, usuwanie parkingów z przestrzeni szkoły lub zamiana ich na parkingi rowerowe. Wspólnym mianownikiem tych działań jest zwiększenie dostępności ruchu pieszego i rowerowego kosztem ruchu samochodowego. I choć dla niektórych takie metody mogą się wydać zbyt rewolucyjne, tak naprawdę jest to powrót do starych wytycznych planistycznych, jakie już pół wieku obowiązywały w Polsce, w odniesieniu do przestrzeni wokół tych placówek. Aby wdrożyć te rozwiązania, konieczna jest dziś zmiana mentalności nie tylko pokolenia rodziców wychowanych w przekonaniu, że auto to jedyny skuteczny środek transportu, lecz także urzędników, których decyzje dotyczące ruchu drogowego, inwestycji czy zezwoleń na budowę wokół tych newralgicznych placówek, często potęgują problem, zwiększając korki, smog, hałas i ryzyko kolizji drogowych.

Przykładowe pytania:

- ▶ *Jakie proponuje Pan/Pani rozwiązania, żeby uporać się z problemem codziennych korków tuż przed wejściem na teren szkoły/przedszkola/żłobka?*
- ▶ *Jak zamierza Pan/Pani rozwiązać problem braku środków transportu publicznego w pobliżu gminnych placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że w trosce o bezpieczeństwo dzieci i poprawę jakości powietrza wokół szkół samorząd powinien dokonać istotnych zmian w organizacji ruchu drogowego, np. zamknięcia ulic w godzinach szczytów komunikacyjnych, ograniczenia ruchu do ruchu jednokierunkowego, wprowadzenia strefy Tempo 30 czy zakazu parkowania pod placówką?*
- ▶ *Czy popiera Pan/Pani objęcie jak największej liczby placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych Strefami Czystego Transportu zgodnie z obowiązującym prawem?*

-
-
-
- ▶ *Jaka jest Pana/Pani stanowisko w sytuacji, w której rodzice-kierowcy domagają się od dyrekcji szkoły/przedszkola/żłobka zapewnienia im miejsc parkingowych pod oknami placówki?*
  - ▶ *Czy według Pana/Pani prawo powinno chronić zdrowie dzieci kosztem ograniczania swobód obywatelskich i prawa własności, w tym przypadku rodziców-kierowców?*
  - ▶ *Czy samorzędy za pośrednictwem dyrekcji szkół/przedszkoli/żłobków powinny wdrażać kampanie edukujące rodziców na temat szkodliwości spalin i zachęcające do zmiany nawyków transportowych?*

4. Oczyszczacze powietrza w salach jako rozwiązanie doraźne

Czyste i świeże powietrze powinno być absolutnym standardem w każdej szkole, przedszkolu i żłobku. Wielogodzinna ekspozycja na smog i spaliny uniemożliwia zdrowy rozwój funkcji poznawczych i powoduje lawinę konsekwencji zdrowotnych u dzieci. Dlatego wszystkie te placówki, które znajdują się przy ruchliwych ulicach i/lub w sąsiedztwie tzw. "kopciuchów", powinny zostać zaopatrzone w oczyszczacze powietrza. Jest to rodzaj działania naprawczego krótkoterminowego, które **nie powinno** zwolnić władz samorządowych z obowiązku wdrożenia rozwiązań długoterminowych, mających na celu trwałe usunięcie źródeł zanieczyszczeń powietrza z okolicy tych placówek (patrz wyżej, postulat 2 i 3).

Przykładowe pytania:

- ▶ *Kto według Pana/Pani ponosi odpowiedzialność za złą jakość powietrza w salach szkół/przedszkoli/żłobków?*
  - ▶ *Kto według Pana/Pani powinien ponosić koszt zakupu oczyszczaczy powietrza do sal szkolnych/przedszkolnych/żłobków - władze gminy, rodzice dzieci czy osoby zatrzymujące powietrze w okolicy tych placówek (właściciele kopciuchów i aut spalinywych)?*
  - ▶ *Kto według Pana/Pani powinien podjąć decyzję o zakupie oczyszczaczy powietrza do szkół/przedszkoli/żłobków borykających się z problemem smogu: gminny wydział oświaty, wydział zdrowia, dyrekcja placówki czy rodzice?*
-

► *Czy według Pana/Pani każda placówka oświatowa i opiekuńczo - wychowawcza powinna być zaopatrzona w oczyszczacze powietrza, czy tylko te, które znajdują się w okolicy kopciuchów i ruchliwych ulic?*

5. Inwestycja w wentylację mechaniczną z rekuperacją

Aby zadbać o dobrą jakość powietrza w salach, w których przebywają dzieci, trzeba nie tylko oczyścić je z toksyn zawartych w smogu i spalinach, lecz także z nadmiaru dwutlenku węgla (CO₂), który powstaje w procesie oddychania. Nadmiar CO₂ powoduje u ludzi m.in. otępienie i spadek wydolności intelektualnych, a także - podobnie jak smog - sprzyja rozprzestrzenianiu się wirusów, dlatego przepisy BHP przypominają kadrze placówek o konieczności regularnego wietrzenia sal. Tylko jak pozbyć się wirusów i CO₂ wpuszczając przez okna świeże powietrze bez niechcianego smogu? Niestety jest to niemożliwe. Dlatego wszędzie tam, gdzie władze nie są w stanie wyeliminować źródeł smogu i spalin z okolic placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych, należy zainwestować w system mechanicznej wentylacji z rekuperacją, która polega na wymianie powietrza wraz oczyszczeniem go ze smogu, odpowiednim ogrzaniem i odzyskiem ciepła. Działania te powinny iść w parze z termomodernizacją i troską o efektywność energetyczną (więcej o problemie).

Przykładowe pytania:

► *Jakość powietrza w polskich szkołach/przedszkolach/żłobkach jest zła nie tylko z powodu smogu i spalin, ale też z powodu zbyt wysokich stężeń dwutlenku węgla, co negatywnie wpływa na dzieci. Jak zamierza Pan/Pani rozwiązać ten problem?*

► *Co według Pana/Pani mają robić szkoły/przedszkola/żłobki, gdy przepisy BHP nakazują wietrzenie sal, a za oknem smog?*

► *Czy pomoże Pan/Pani w zdobyciu środków zewnętrznych (np. z funduszy unijnych lub norweskich) na kompleksową termomodernizację wraz z instalacją wentylacji mechanicznej z rekuperacją gminnym placówkom oświatowym i opiekuńczo - wychowawczym, w których problem jest smog oraz zły stan techniczny budynków?*

II. BŁĘKITNO-ZIELONE OTOCZENIE

Diagnoza: Dobrze zaplanowane placówki oświatowe i opiekuńczo - wychowawcze (żłobki, przedszkola i szkoły) mają zapewnione własne, ogrodzone ogródki/place zabaw. Niestety większość obecnie powstających ośrodków "wciskanych jest" w tereny usługowe, w gęstą zabudowę deweloperską ze skrawkami trawników, na których "upycha się" piaskownicę czy huśtawkę. Z kolei tuż przy głównych arteriach miejscowości powstają placówki, którym nie zapewnia się przestrzeni na nasadzenie zieleni osłonowej (tzw. buforowej). W rezultacie dzieci albo nie mają możliwości spędzania czasu na świeżym powietrzu, albo są skazane są na wdychanie spalin ulatujących z przejeżdżających aut. Problemem jest także brak dostępu do zieleni, gdzie dzieci mogłyby się bawić i wypoczywać podczas przerw oraz uczestniczyć w lekcjach przyrody. Doskwierający jest także brak zieleni wysokiej osłaniającej boiska i urządzenia sportowe, co skutkuje tym, że w upalne dni można z nich korzystać jedynie wieczorami.

Aby zadbać o błękitno-zielone otoczenie placówki, do której uczęszcza twoje dziecko, domagaj się od osób kandydujących do samorządu, takich działań jak:

1. Tereny biologicznie czynne, czyli zieleń zamiast betonu

W wyniku złych decyzji administracyjnych władz samorządowych i kadry zarządzającej przed oknami wielu polskich szkół, żłobków i przedszkoli znajduje się beton (lub kostka brukowa), a na nim dziesiątki samochodów. Ten trend "rewitalizacji" przestrzeni przy placówkach polegający na karczowaniu zieleni i brukowaniu przestrzeni powinny zastąpić nasadzenia drzew i krzewów (tzw. zieleń wysoka), które nie tylko poprawiają estetykę otoczenia, lecz także pełnią wiele **funkcji ekosystemowych**. W czasach susz i nawałnic korzenie drzew i krzewów (w przeciwieństwie do betonu) mają zdolność zatrzymywania wody, co znacznie ogranicza możliwość wystąpienia lokalnych podtopień. W upalne dni dojrzałe drzewo transpiruje do powietrza do 450 l wody dziennie, co odpowiada pracy pięciu dużych klimatyzatorów pracujących 20 godz. na dobę i obniżających temperaturę otoczenia o 3-7°C. Zimą osłona z drzew i krzewów chroniąca przed wiatrami może zmniejszyć koszty ogrzewania o 20-30%, co pozwala na znaczne oszczędności w budżecie placówki. Ponadto warto przemyśleć tworzenie ogrodów edukacyjnych, w których dzieci i młodzież będą mogły same wyhodować warzywa, owoce czy zioła.

W trakcie prac ogrodowych można przeprowadzać "żywe" lekcje przyrody lub biologii, ucząc pielęgnacji roślin od ziarna po dojrzały owoc oraz kompostowania (przykład: **modelowe zagospodarowanie przestrzeni przed SP 195 w Warszawie opracowane przez Fundację Sendzimira w ramach projektu „Szkoła przyjazna klimatowi”**)

Przykładowe pytania:

- ▶ *Czy zamierza Pani/Pan zadbać o wprowadzenie/utrzymanie drzew i krzewów wokół placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych? Jeśli tak, to w jaki sposób?*
- ▶ *Czy zna Pani/Pan jakieś inne, równie skuteczne środki pozwalające na oszczędności, a będące alternatywą dla drzew i krzewów?*
- ▶ *Jakie zapisy w zakresie ochrony/wprowadzania powierzchni biologicznie czynnej (bez uwzględniania tzw. zielonych dachów) zaproponuje Pani/Pan w dokumentach planistycznych? Jak duża (procentowo) miałyby to być powierzchnia?*
- ▶ *Prowadzenie ogrodów warzywnych ma wiele zalet, w tym możliwość prowadzenia edukacji na świeżym powietrzu. Czy widzi Pani/Pan możliwość promowania w placówkach prowadzonych przez miasto/gminę takie rozwiązania? W jaki sposób?*

2. Zielone strefy buforowe sprzymierzeńcem w walce ze smogiem i hałasem

Smog to zмога polskich wsi, miast i miasteczek głównie w okresie grzewczym, zaś spaliny mogą występować przez cały rok, np. przy ruchliwych ulicach. Nieocenionym sprzymierzeńcem w walce z tymi toksycznymi dla zdrowia zanieczyszczeniami powietrza są zielone strefy buforowe, rosnące zwłaszcza wokół tak newralgicznych placówek jak szkoły, żłobki i przedszkola. Drzewa i krzewy produkują tlen, pochłaniając dwutlenek węgla (CO₂), a także tlenki azotu (NO_x), zmniejszając zanieczyszczenie powietrza zarówno szkodliwymi gazami, jak i ograniczając ilość szkodliwego pyłu w powietrzu. Warto zrobić w lokalnych placówkach oświatowych „audyt” pod kątem właśnie takich naturalnych „oczyszczaczy powietrza” i tam, gdzie ich nie ma, dokonać nasadzeń np. w formie **parków kieszonkowych**. Im więcej drzew i krzewów rosnących pomiędzy ulicą a budynkiem/ogródkiem/boiskiem, tym lepsza

osłona jest także przed hałasem, który negatywnie wpływa na działanie mózgu i koncentrację. Ponadto takie "zielone ekrany" obniżają temperaturę otoczenia, podnoszą wilgotność powietrza, dzięki czemu jeszcze skuteczniej obniżają ilość szkodliwych cząsteczek we wdychanym powietrzu.

Przykładowe działanie samorządu to warszawskie **Wytyczne dla zieleni w szkołach i stref buforowych**.

Przykładowe pytania:

- ▶ *Drzewa i krzewy mają pozytywny wpływ na dzieci i młodzież przebywającą w przestrzeniach oświatowych i opiekuńczo-wychowawczych. Jak ma Pani/Pan zamiar promować wprowadzenie takiego zagospodarowania wokół tych placówek?*
- ▶ *Czy uważa Pani/Pan, że wydawanie zgód na wycinkę drzew i krzewów winno być wydawane dla każdego, również zdrowego drzewa/krzewu?*
- ▶ *Jakie standardy gospodarowania zielenią w gminie ma Pani/Pan zamiar promować?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że należy zmienić miejscowe plany zagospodarowania przestrzeni, jeśli brak w nich zapisów na temat zielonej przestrzeni buforowej wokół placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych?*

3. Woda na wagę złota, czyli gromadzenie deszczówki i ogrody deszczowe

Coraz częściej mówi się o problemach z wodą, zwłaszcza pobieraną z ujęć głębinowych (studnie), dlatego tak ważne jest, aby zachować mały obieg wody w przyrodzie, tzn. zatrzymać wodę w miejscu jej opadu. Problemem również bywają trawniki, na których długo zalega woda. Alternatywnym rozwiązaniem jest tworzenie tzw. ogrodów deszczowych jako lokalnych obniżen terenu z warstwami filtrującymi (oczyszczającymi) wodę oraz roślinami lubiącymi wilgoć. Efektywnym sposobem jest również **sadzenie ogrodów deszczowych w donicach** lub zatrzymywanie w zbiornikach deszczówki wprost z rynien. Wodę taką można później wykorzystać do podlewania roślin

w ogródku warzywnym, czy trawników. Przykład realizacji modelowego ogrodu deszczowego w szkole: [Szkoła podstawowa nr 16 w Częstochowie](#).

Przykładowe pytania:

- ▶ *Czy słyszała Pani/Pan o ogrodach deszczowych i ich wpływie na działania związane z ograniczaniem suszy i lokalnym podtopieniom?*
- ▶ *Czy ma Pani/Pan zamiar wprowadzać takie rozwiązania wokół placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych?*
- ▶ *Czy zobowiązuje się Pani/Pan na wprowadzanie takich rozwiązań w OPZ (opisach przedmiotu zamówienia) w ramach procedur przetargowych?*
- ▶ *Czy zobowiązuje się Pani/Pan takie działania wprowadzić w ramach edukacji klimatycznej?*

4. Bioróżnorodność wokół szkół, przedszkoli i żłobków jako inwestycja w zdrowie psychiczne i naturalną odporność dzieci

Kryzys zdrowia psychicznego polskich dzieci i młodzieży jest faktem. Kojący wpływ przyrody na zdrowie i psychikę człowieka także, dlatego bioróżnorodność wokół placówek oświatowych i opiekuńczo-wychowawczych oraz namacalny kontakt dzieci z nią powinien być standardem. Obcowanie z przyrodą stymuluje pracę układu nerwowego, wzmacnia odporność, pozytywnie wpływa na wzrok, wspomaga efektywny wypoczynek, sprzyja rozwojowi empatii, wrażliwości na potrzeby innych organizmów żywych, a także uczy naturalnych procesów zachodzących w przyrodzie (np. nauka, że nie należy grabić wszystkich liści jesienią, bo zimą dają schronienie jeżom czy owadom). Warto też rozważyć organizację tzw. "dzikich placów zabaw", gdzie część roślinności wzrasta spontanicznie, leżą kłody drewna, rosną rozłożyste drzewa, po których można się wspinać, rozsypane są szyszki, rozłożone gałęzie drzew iglastych, kamienie, piasek itp. Takie rozwiązania są dużo bardziej ekonomiczne, zarówno w realizacji, jak i konserwacji, również dzięki wykorzystywaniu gatunków drzew i krzewów rodzimych (naturalnie występujących w danym terenie), gdyż są one odporniejsze na dane warunki środowiskowe i nie

wymagają dużych nakładów na pielęgnację. W takich miejscach dzieci zwiększają swoją kreatywność, mogą mieć prowadzoną gimnastykę korekcyjną, a w szkołach takie tereny mogą być wykorzystane do prowadzenia lekcji przyrody i biologii.

Przykład bioróżnorodnego ogrodu, który służy całej społeczności, to **Liceum Ogólnokształcące w Sandomierzu**.

Przykładowe pytania:

- ▶ *Czy uważa Pani/Pan, że kontakt z przyrodą jest ważny dla człowieka, a przede wszystkim dla dzieci i młodzieży?*
- ▶ *Czy widzi Pani/Pan możliwość realizacji dzikich parków lub placów zabaw w otoczeniu lub najbliższej okolicy placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych?*
- ▶ *Czy zamierza Pani/Pan zadbać o takie miejsca w tworzonych dokumentach planistycznych?*
- ▶ *Jak jeszcze zamierza Pani/Pan wspierać bioróżnorodność w mieście/gminie?*

III. BEZPIECZNA ULICA I OKOLICA

Diagnoza: W ostatnich dziesięcioleciach w okolicach szkół i przedszkoli doszło do istotnych zmian w organizacji przestrzeni. Przed 1989 rokiem placówki edukacyjne projektowano w większości tak, by dzieci mogły dotrzeć do nich pieszo lub rowerem, nie przechodząc przez jezdnię. Obecnie rosnące rozproszenie zabudowy miejskiej, ograniczona dostępność transportu zbiorowego i marginalizacja jego funkcji publicznej powodują, że ok. 50% dzieci jest dowożonych do szkoły samochodami. Rozbudowa dróg i zmiana nawyków transportowych Polaków negatywnie wpłynęły na środowisko wokół placówek. Główne problemy to ograniczenie przestrzeni dla pieszych, zanieczyszczenie powietrza pochodzące z emisji spalin i mniejsze bezpieczeństwo dzieci w drodze do/ze szkoły. To stwarza kolejne problemy, takie jak mniejsza swoboda poruszania się pieszych, wzmożony hałas i narażenie na wdychanie szkodliwych tlenków azotu (NO₂) pod samymi placówkami, zwłaszcza w godzinach porannych i po zajęciach (w godzinach szczytów komunikacyjnych). Jest to **szczególnie niebezpieczne dla dzieci**, które wdychają więcej zanieczyszczeń niż dorośli (proporcjonalnie do masy ciała), co powoduje **zaburzenia rozwojowe i poznawcze**. Skutkuje także gorszą kondycją fizyczną, izolacją społeczną i mniejszą autonomią dzieci. Pełna samochodów okolica traci swój walor edukacyjny związany z poznawaniem otoczenia. Dlatego ważne, aby samorząd kompleksowo przeanalizował warunki wokół wszystkich podległych mu placówek i poszukał rozwiązań, które poprawią ich otoczenie, stawiając na zdrowie, bezpieczeństwo i edukację najmłodszych mieszkańców.

Aby zadbać o bezpieczną ulicę i okolicę placówki, do której uczęszcza twoje dziecko, domagaj się od osób kandydujących do samorządu, takich działań jak:

1. Szkolne ulice, strefy piesze i inne regulacje w trosce o bezpieczeństwo drogowe dzieci i innych pieszych

W Polsce drogi wokół większości placówek edukacyjnych nie są przystosowane do ruchu dzieci, które w ciągu dnia są ich głównymi użytkownikami. Duży ruch samochodowy pod szkołą wpływa negatywnie na zdrowie i poczucie bezpieczeństwa najmłodszych. Ruch ten jest szczególnie wzmożony w godzinach porannych i popołudniowych, naraża dzieci na nadmierny hałas, wdychanie zanieczyszczeń ze spalin. Rośnie także ryzyko niebezpiecz-

nych sytuacji wynikających z manewrowania samochodów tuż pod szkołą. Rozwiązaniem jest ustanowienie tzw. **szkolnych ulic**, czyli wprowadzenie ograniczenia ruchu samochodów w najbliższej okolicy szkoły, a w godzinach największego natężenia ruchu pieszych, a tam gdzie to możliwe, jego czasowe wyeliminowanie. Rozwiązania te z powodzeniem funkcjonują już w ponad 15 krajach, a takie miasta jak Paryż, Barcelona czy Tirana postawiły sobie za cel, aby do 2030 roku zbudować szkolne ulice wokół wszystkich placówek. Jednocześnie należy dążyć do poprawy infrastruktury pieszej (przejścia dla pieszych z sygnalizacją i oświetlone, poszerzone chodniki, nasadzenie korytarzy zieleni wzdłuż chodników ograniczające wdychanie spalin) oraz do tworzenia miejsc postojowych w lokalizacjach komfortowych dla pozostałych uczestników ruchu. Należy też wprowadzić absolutny zakaz parkowania poza wyznaczonym terenem parkingowym i egzekwować jego przestrzeganie.

Przykładowe realizacje szkolnych ulic w Polsce: [SP 303](#), [SP 323](#)

Przykładowe pytania:

- ▶ *Czy uważa Pani/Pan, że okolice szkół i przedszkoli w Pani/Pana gminie są bezpieczne i spełniają wszystkie funkcje niezbędne dla prawidłowego rozwoju dzieci? W jaki sposób?*
- ▶ *Jak zamierza Pani/Pan zadbać o poprawę bezpieczeństwa wokół placówek edukacyjnych w Pani/Pana gminie?*
- ▶ *Czy jest Pani/Pan za częściowym ograniczeniem ruchu samochodowego wokół placówek szkolnych, np. w formie wprowadzenia szkolnych ulic?*
- ▶ *Czy ma Pani/Pan pomysł jak zachęcić rodziców i dzieci z Pani/Pana rejonu, aby w drodze do i ze szkoły/przedszkola/żłobka zrezygnowali z samochodu?*

2. Ścieżki rowerowe i parkingi dla rowerów zamiast priorytetu dla samochodów

Z różnych badań realizowanych w Polsce wynika, że około połowa dzieci chce dojeżdżać do szkoły rowerami, jednak robi to tylko kilka procent, bo drogi wokół szkół nie są do tego przystosowane. Ruch wokół placówek edu-

kacyjnych powinien zostać zorganizowany tak, by promować komunikację pieszą i rowerową. W tym celu zaleca się samorządom przeprowadzenie audytu bezpieczeństwa ruchu pieszego i rowerowego, w tym organizacji ruchu i stanu oznakowania dróg oraz urządzeń ostrzegawczo-zabezpieczających. Szkoły, przedszkola i żłobki powinny zostać otoczone spójną siecią ciągłych dróg rowerowych, zapewniających bezpieczny i wygodny dojazd dzieciom i odprowadzającym ich rodzicom. Drogi rowerowe powinny być oddzielone od jezdni przeszkodami fizycznymi, najlepiej zielenią. Przy placówkach oświatowych i opiekuńczo-wychowawczych należy wygospodarować miejsca na parkingi dla rowerów, najlepiej zadaszone, objęte szkolnym monitoringiem i oświetlone.

Przykładowe pytania:

- ▶ *Jak ocenia Pani/Pan stan sieci rowerowo-pieszego wokół placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych w Pani/Pana gminie?*
- ▶ *Jakie widzi Pani/Pan przeszkody dla rodzin dojeżdżających do placówek edukacyjnych rowerem lub poruszających się pieszo?*
- ▶ *Czy ma Pani/Pan pomysł jak zachęcić rodziców i dzieci z Pani/Pana rejonu, aby przemieszczali się do szkoły/przedszkola/żłobka rowerem lub pieszo?*
- ▶ *Jakie działania, w tym inwestycje, mógłby podjąć samorząd, aby wpłynąć na nawyki transportowe rodziców i dzieci?*
- ▶ *Jak Pani/Pana zdaniem powinna wyglądać idealna droga rowerowa lub piesza do szkoły?*

3. Alternatywy dla rodziców-kierowców, czyli inwestycja w transport publiczny i walka z wykluczeniem komunikacyjnym

Wykluczenie transportowe (zwane też ubóstwem lub wykluczeniem komunikacyjnym) to całkowite lub częściowe ograniczenie możliwości korzystania z transportu zbiorowego, które pozbawia daną osobę swobodnego dostępu do usług publicznych i możliwości uczestniczenia w życiu społecznym. W Polsce problem ten dotyka ponad 15 mln ludzi [!], głównie seniorów, dzieci

i młodzież oraz osoby z niepełnosprawnościami (OzN), dlatego walka z tym zjawiskiem powinna się znaleźć w czołówce priorytetów nowych władz każdego szczebla. Samorządy muszą postawić na dobrze skomunikowany i skorelowany z godzinami zajęć transport zbiorowy także w celu ograniczenia ruchu samochodowego wokół placówek oświatowych i opiekuńczo-wychowawczych. Właściwie zaprojektowana sieć komunikacji publicznej lub system autobusów szkolnych powinny objąć swoim zasięgiem wszystkie dzieci z rejonu, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb OzN. Dobra komunikacja publiczna to także łatwy dostęp do pozostałej infrastruktury miejskiej lub gminnej, tj. obiektów sportowo-rekreacyjnych, domów kultury, przychodni, bibliotek, urzędów oraz dworców. Jednym ze sposobów na usprawnienie komunikacji z placówkami oświatowymi i opiekuńczo - wychowawczymi jest także organizowanie transportu zbiorowego pieszego lub rowerowego (tzw. **pieszych autobusów** – pedibusów lub **autobusów rowerowych** – bicibusów), szczególnie dla przedszkoli i młodszych klas podstawowych. Do przewożenia młodszych grup dzieci dobrze sprawdzają się także **rowery typu cargo (tzw. towarowe), promowane i wypożyczane m.in. przez Urząd Miasta w Gdyni**. Warto zadbać również o odpowiednią edukację transportową, np. warsztaty rowerowe dla dzieci i rodziców czy spotkania z doradcami mobilności w szkołach.

Przykładowe pytania:

- ▶ *Do szkoły/przedszkola/żłobka mojego dziecka nie dociera żaden autobus, dlatego wszyscy rodzice przywożą dzieci samochodem. Co Pan/Pani zrobi, żeby to zmienić?*
- ▶ *Czy mając do dyspozycji środki publiczne na poprawę dojazdu do placówek edukacyjnych, wykorzystałby je Pan/Pani na poszerzanie ulic i zapewnienie rodzicom-kierowcom większych miejsc parkingowych pod tymi placówkami, czy na rozwój sieci transportu publicznego?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że walka z wykluczeniem transportowym powinna być priorytetem samorządu?*
- ▶ *Czy zadba Pan/Pani o to, aby nasz Urząd Miasta/Gminy promował i pomagał rodzicom w korzystaniu z alternatywnych form transportu na trasie dom-szkola-praca, tj. np. wypożyczalnia rowerów cargo założona w Gdyni przez tamtejszy Referat Zrównoważonej Mobilności albo stacje Rowerów Publicznych Veturilo w Warszawie?*

4. Nie dla biznesu pod szkołami, tak dla zieleni i rekreacji, czyli rewizja miejscowych planów zagospodarowania przestrzeni pod kątem zdrowia i bezpieczeństwa dzieci

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP) jest aktem prawa miejscowego określającym m.in. rozmieszczenie **inwestycji celu publicznego** w każdej gminie. Szkoły, przedszkola oraz żłobki zajmują wśród nich szczególne miejsce, a ich otoczenie powinno spełniać funkcje edukacyjne i społeczne. Właściwe zagospodarowanie przestrzeni wokół tych placówek powinno uwzględniać ochronę jakości powietrza i różnorodności ekosystemów oraz potrzeby rozwojowe dzieci, co niestety często umyka uwadze gminnych jednostek planistycznych. Dlatego jednym z priorytetów władz lokalnych powinna być rewizja MPZP pod kątem obecności zielonych terenów rekreacyjnych, placów zabaw oraz innych obszarów zieleni (jak skwery, bulwary czy parki osiedlowe) wokół szkół i placówek opiekuńczo - wychowawczych. Ważne, aby były one tworzone z troską nie tylko o bezpieczeństwo ich użytkowników, ale także zapewniały skuteczną ochronę przed warunkami atmosferycznymi. Place zabaw nierzadko są pozbawione drzew i powierzchni biologicznie czynnej, wylane asfaltem i zbudowane z metalowych, nagrzewających się konstrukcji. Podczas upałów nie tylko nie dają one ochrony przed słońcem, ale też stanowią poważne zagrożenie z powodu panujących tam temperatur (przekraczających nawet 60 st. C). Równolegle MPZP powinny wykluczać możliwość inwestycji wpływających na zwiększenie ruchu samochodowego (jak np. sklepy wielkopowierzchniowe czy centra handlowe) w bezpośrednim sąsiedztwie placówek edukacyjnych obejmując je tzw. strefą buforową.

Przykładowe pytania:

- ▶ *Jakie elementy krajobrazowe i funkcyjne otoczenia szkoły wydają się Pani/Panu ważne i dlaczego?*
- ▶ *W jakich miejscach dzieci powinny spędzać czas po szkole i czy takie miejsca znajdują się w Pani/Pana gminie?*
- ▶ *Czy w okolicach placówek edukacyjnych w Pani/Pana gminie znajdują się tereny zielone przeznaczone na rekreację? W jakiej odległości od szkoły?*

- ▶ *Jak powinny być projektowane place zabaw dla dzieci?*
- ▶ *Jak podchodzi Pani/Pan do kwestii powstawania sklepów wielkopowierzchniowych czy galerii handlowych w najbliższej okolicy szkół?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że należy zmienić miejscowe plany zagospodarowania przestrzeni, jeśli nie uwzględnią one stref buforowych wokół placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych, umożliwiając powstanie tam inwestycjom usługowym zwiększającym ruch samochodowy, smog i hałas?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że gmina powinna przeznaczyć środki na wykup działek znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie placówek oświatowych i opiekuńczo - wychowawczych po to, by stworzyć tam zielone strefy buforowe - zgodnie z zaleceniami planistów i w trosce o zdrowie i bezpieczeństwo dzieci?*

IV. ZDROWE POSIŁKI

Diagnoza: W polskich szkołach od lat na talerzach króluje mięso. Wiele z nich oferuje uczniom i uczennicom obiady oparte na mięsie 4 albo i 5 razy w tygodniu (jeśli weźmiemy pod uwagę rybę, która też jest mięsem). Tymczasem, zgodnie z obowiązującym **rozporządzeniem Ministra Zdrowia** placówki oświatowe mogą zastępować mięso nasionami roślin strączkowych czy orzechami. Niestety szkolne i przedszkolne jadłospisy nie nadążają za aktualnymi wytycznymi żywieniowymi, które zalecają ograniczenie spożywania mięsa i nabiału oraz oparcie diety głównie o komponenty roślinne, czyli warzywa, owoce, zboża i roślinne źródła białka – strączki. Szczególne znaczenie ma wdrażanie w placówkach tzw. **diety planetarnej**, która jest rekomendowana zarówno przez światowych ekspertów jak i polskie towarzystwa lekarskie i dietetyczne oraz **Narodowe Centrum Edukacji Żywieniowej**. Faktem jest, że póki co dieta przeciętnego Polaka bazuje na produktach mięsnych, a statystycznie spożywamy ich 2,5 razy więcej niż zaleca WHO. Ma to odzwierciedlenie w wynikach badań – nadwagę i otyłość ma już co trzeci polski ośmiolatek. Wśród głównych przyczyn, poza brakiem aktywności fizycznej i nadmierną konsumpcją cukru i soli, wymienia się niewystarczające spożycie warzyw i owoców (kilkukrotnie mniej niż zalecane), strączków (kilkunastokrotnie mniej) i zbyt duże spożycie mięsa, głównie czerwonego (kilkukrotnie więcej niż zalecane). Ma to ogromne konsekwencje nie tylko zdrowotne, lecz także środowiskowe – przemysł mięsny generuje globalnie więcej emisji gazów cieplarnianych niż transport i zużywa ogromne ilości wody. Wie o tym coraz więcej młodych osób, które świadomie ograniczają lub rezygnują z jedzenia mięsa, zaś odsetek wegetarian i wegan jest wśród nich 10-krotnie większy niż wśród dorosłych. Często nie mają oni jednak wyboru i w szkole, zamiast posiłku pełnowartościowego i zbilansowanego, dostają niepełny (bez komponentu białkowego) albo nie dostają go wcale, choć zgodnie z ustawą prawo oświatowe szkoła powinna zapewnić dzieciom jeden gorący posiłek w szkole. Placówki oświatowe są także miejscem marnowania ogromnych ilości żywności – według Polskich Banków Żywności marnowanych jest tam nawet do 50% jedzenia.

Aby zadbać o dostępność do zdrowych posiłków i poprawę nawyków żywieniowych w placówce, do której uczęszcza twoje dziecko, domagaj się od osób kandydujących do samorządu, takich działań jak:

1. Menu w oparciu o produkty roślinne, lokalne, sezonowe i nieprzetworzone

Organy samorządowe we współpracy z placówkami oświatowymi oraz opiekuńczo-wychowawczych powinny dbać o jakość produktów spożywanych przez dzieci. W trosce o ich zdrowie i kondycję planety, jadłospisy w tych placówkach powinny być układane według aktualnych wytycznych i modelu diety planetarnej. Dieta ta bazuje na lokalnych produktach roślinnych, mięso pojawia się w niej nie częściej niż 1-2 razy w tygodniu, zaś produkty mleczne są podawane na przemian z ich roślinnymi zamiennikami. Samorządy mają możliwość organizacji zamówień publicznych w oparciu o zielone standardy – tzw. **zielone zamówienia publiczne**. W przypadku żywności kryterium wyboru powinno być m.in. to, czy produkty pochodzą z upraw ekologicznych, czy są one dostarczane lokalnie (np. w promieniu 100 km), czy pochodzą z Polski, czy jajka pochodzą z wolnego wybiegu, czy warzywa i owoce są sezonowe. Produkty przetworzone tj. parówki, kiełbasy czy wędlina powinny całkowicie zniknąć z dziecięcych jadłospisów, gdyż zostały sklasyfikowane w 1. grupie ryzyka produktów rakotwórczych. Mięso czerwone (wołowina, wieprzowina, baranina) znajdujące się w 2. grupie ryzyka (prawdopodobnie rakotwórczych), również powinno zostać ograniczone do niezbędnego minimum. Jednocześnie szkoły powinny postawić na atrakcyjność dań, odpowiedni dobór porcji i warunki ich spożywania, np. przeprowadzając ankiety preferencyjne wśród uczniów, organizując dłuższe przerwy na posiłek, czy organizując szkolenia dla personelu, co pozwoli ograniczyć ilość marnowanej żywności.

Przykładowe pytania:

- ▶ *Co mógłby zrobić samorząd, aby zadbać o jakość produktów dostarczanych do przygotowania posiłków w szkołach i placówkach opiekuńczo-wychowawczych?*
- ▶ *Czy zna Pan/Pani termin “zielone zamówienia publiczne”? Jak według Pani/Pana samorządy mogą wspierać szkoły w procesach zamówień żywności?*
- ▶ *Czy i w jaki sposób kryteria środowiskowe powinny być brane pod uwagę przy dokonywaniu zamówień żywności w szkołach?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że mięso może pojawiać się rzadziej w menu szkolnym?*

► *W jaki sposób samorząd mógłby monitorować wdrażanie przez szkoły aktualnych wytycznych żywieniowych jak komponowanie posiłków szkolnych w oparciu o dietę planetarną?*

► *Jak samorząd może wspomagać szkoły w tworzeniu zdrowych, roślinnych jadłospisów?*

2. Dostęp do zbilansowanych posiłków bezmięśnych

Samorządy powinny wspierać szkoły w zapewnieniu ciepłych posiłków dla każdego ucznia i każdej uczennicy. Dieta roślinna (pozbawiona produktów odzwierzęcych) powinna być dostępna dla uczniów i uczennic bez konieczności dostarczania zaświadczenia lekarskiego. W przypadku, gdy szkoły nie mają odpowiedniego zaplecza kuchennego lub zasobów, samorządy powinny wspomóc szkoły w doposażeniu w odpowiednie narzędzia lub zapewnić dzieciom posiłek roślinny w innej formie (np. w postaci zbiorczych zamówień zewnętrznych). Posiłki należy przygotowywać zgodnie z zaleceniami żywieniowymi dla rodzaju stosowanej diety, a więc szkoły powinny raz na jakiś czas mieć możliwość konsultacji z dietetykiem lub dietetyczką. Dobrą praktyką jest także dzielenie się wiedzą pomiędzy placówkami oraz tworzenie bazy sprawdzonych jadłospisów, charakterystycznych dla danego regionu (opartych o lokalne i sezonowe produkty).

Przykładowe pytania:

► *Czy uważa Pani/Pan, że dzieci niejedzące mięsa mają prawo do ciepłego posiłku w szkole?*

► *Jak według Pani/Pana samorząd mógłby wspierać szkoły w udostępnianiu alternatywnych posiłków dla dzieci, które są na diecie roślinnej - wegańskiej i wegetariańskiej?*

► *Dlaczego, Pana/Pani zdaniem, ważne jest, aby każde dziecko miało dostęp do pełnowartościowego, ciepłego posiłku w szkole?*

► *Do kogo, według Pana/Pani może zwrócić się szkoła w przypadku, gdy nie ma wystarczających zasobów do organizacji dwóch wersji posiłków dla dzieci?*

3. Warsztaty kulinarne, ogrody edukacyjne oraz zapobieganie marnowaniu żywności

Edukacja żywieniowa dzieci to także przygotowywanie posiłków, dobór składników, przechowywanie produktów spożywczych oraz racjonalne ich wykorzystanie. Powinna ona być również uzupełniana zajęciami praktycznymi. Samorządy mogą zachęcać szkoły i ośrodki opiekuńczo-wychowawcze do tworzenia **ogrodów edukacyjnych** na terenie placówek (lub udostępniać w tym celu inne tereny zlokalizowane niedaleko szkoły). Ich zakładanie i pielęgnowanie to sposób na zdobycie praktycznej wiedzy o pochodzeniu żywności i jej uprawie. Ogrody edukacyjne kształtują też kompetencje ważne w obliczu zagrożenia bezpieczeństwa żywnościowego (np. jako efekt załamania łańcucha dostaw, długotrwałej suszy czy zniszczenia pól uprawnych w wyniku katastrofy ekologicznej). Wiedzę dzieci uzupełniają także praktyczne zajęcia kulinarne, które zachęcą je do bardziej swobodnych działań w kuchni w przyszłości. Ostatnim ogniwem edukacji żywieniowej jest kształtowanie nawyków, które pomogą w zredukowaniu ogromnego problemu marnowania żywności. Wszystkie te narzędzia mogą być koordynowane i realizowane przez samorząd (np. tak jak w programie **“Wiem co jem”** organizowanym w Warszawie, albo we wrocławskim **FoodSHIFT 2030**).

Przykład: **ogrody warzywne zrealizowanych z inicjatywy samorządu w szkołach we Wrocławiu.**

Przykładowe pytania:

- ▶ *Czy Pana/Pani zdaniem warto tworzyć szkolne ogrody edukacyjne?*
- ▶ *Dlaczego, według Pana/Pani, edukacja żywieniowa od najmłodszych lat jest ważna?*
- ▶ *Jakie braki w edukacji żywieniowej dzieci dostrzega Pani/Pan na co dzień?*
- ▶ *Jakie działania, według Pana/Pani, może podjąć samorząd, aby wspierać szkoły w edukacji żywieniowej uczniów?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że szkoły mają problem z dużą ilością marnowanej żywności?*
- ▶ *Jakie działania proponuje Pani/Pan, aby ograniczyć marnowanie żywności w szkołach?*

4. Inwestycja w edukację kulinarną intendentów i zespołów gotujących

Personel szkół, żłobków i przedszkoli przygotowujący posiłki dla dzieci powinien znać aktualne zalecenia żywieniowe. Należy też dążyć do rozwoju jego kompetencji dotyczących przygotowywania jedzenia według założeń diety planetarnej. W tym celu samorząd powinien możliwie wszystkim intendentom i intendentkom zapewnić kontakt z dietetykami i dietetyczkami oraz szkolenia nt. tworzenia roślinnych jadłospisów i bilansowania wartości odżywczych w daniach roślinnych. Samorzady mogą działać na rzecz propagowania zalet diety roślinnej właśnie poprzez edukację kadry oraz edukować, jakie dania, sposoby podawania posiłków i dobre praktyki najbardziej sprawdzają się na danym obszarze czy w konkretnej grupie wiekowej. Równolegle, należy wspierać szkoły w doposażeniu kuchni i pozyskaniu środków na zakup sprzętu przydatnego do przygotowywania roślinnych potraw. Sprawdzonym rozwiązaniem jest także tworzenie przez samorzady przykładowych jadłospisów, które stołówki mogłyby wykorzystać. Jednocześnie powinno się zapewnić szkolenia nt. sposobów niemarnowania żywności i racjonalnego wykorzystania produktów. Ta wiedza, w połączeniu z wprowadzeniem kryteriów środowiskowych i zielonych zamówień publicznych sprawi, że szkolne posiłki będą zdrowsze i smaczniejsze, a stołówki staną się miejscem przyjaznym dla dzieci, klimatu i środowiska.

Przykładowe szkolenia skierowane do intendentów i nauczycieli, dotyczące żywienia zbiorowego: [**warsztat Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach, program Dieta Przyjazna Planecie.**](#)

Przykładowe pytania:

- ▶ *Czy uważa Pani/Pan, że szkolny personel gotujący ma dostęp do szkoleń i materiałów zgodnych z aktualnymi wytycznymi żywieniowymi?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani za ważne, aby samorzady inwestowały w rozwój kompetencji żywieniowych personelu gotującego?*
- ▶ *Jakie działania, według Pana/Pani, może podjąć samorząd, aby wyposażyć personel zatrudniony w kuchni w odpowiednią wiedzę i narzędzia?*

V. WZOROWA KADRA

Diagnoza: Samorzędy powinny traktować szkoły, przedszkola i żłobki nie tylko jako przestrzeń edukacji dzieci, lecz także jako instytucje budujące lokalny kapitał społeczny oraz propagujące dobre praktyki. W dobie kryzysów: energetycznego (wysokie ceny prądu i ogrzewania), ekologicznego (m.in. smog, zanieczyszczenie plastikiem, deficyt wody), a także klimatycznego (m.in. susze, upały, powodzie, załamanie łańcuchów dostaw), do dobrych praktyk należy troska o środowisko. Stoi za nim: odpowiedzialne gospodarowanie zasobami i odpadami, czyli oszczędzanie energii, jak również ubieganie się o środki na inwestycje w termomodernizację i dekarbonizację oraz współpraca z organizacjami działającymi w tym obszarze. Aktywną rolę w inicjowaniu tych działań powinny odgrywać samorzędy gminne, powiatowe i wojewódzkie. To one definiują priorytety danej placówki oświatowej, mają wpływ na decyzje finansowe, administracyjne i kadrowe. Niestety władze samorządowe często bagatelizują społeczny kontekst funkcjonowania szkół, przedszkoli i żłobków. Normą społeczną staje się generowanie ton zbędnych odpadów, marnotrawienie zarówno zasobów jak i potencjału do budowy świadomego społeczeństwa obywatelskiego.

Jeśli chcesz, aby placówka, do której uczęszcza twoje dziecko, zarządzana była na miarę wyzwań XXI w., domagaj się od osób kandydujących do samorządu, takich działań jak:

1. **Odpowiedzialne gospodarowanie zasobami i odpadami**

Tak bardzo postawiliśmy na konsumpcję w modelu „kupuję–zużywam–wyrzucam”, że jednego możemy być pewni – młode pokolenie odziedziczy po nas ocean śmieci. Prace nad opanowaniem tego problemu przez władze trwają bardzo powoli, ale dobre rozwiązania mogą być realizowane już dziś na szczeblu lokalnym – zwłaszcza w placówkach oświatowych i opiekuńczo – wychowawczych. Punktem wyjścia tych działań powinna być zawsze zasada tzw. 3U: **„unikamy - używamy ponownie – utylizujemy”** (ang. 3R: reduce – reuse – recycle), z najsilniejszym akcentem na unikanie zbędnych zakupów. Stosując się do tych zasad można oszczędzić cenne zasoby (tj. woda i prąd niezbędne do produkcji każdego przedmiotu) i zredukować zarówno emisje gazów cieplarnianych (powstałych w procesie produkcji i transportu), jak i wydatki. Należy też unikać zbędnych opakowań i zwracać uwagę na rodzaj tworzywa, z jakiego powstały, czy możliwość ponownego

ich wykorzystania, recyklingu lub biodegradacji. Prowadzenie właściwej **segregacji odpadów** i **zbiórka elektrośmieci** powinny być standardem. Za segregacją musi iść wiedza o tym, że Polska nie jest w stanie przetworzyć takiej ilości śmieci, które wytwarzamy (nawet jeśli je posegregujemy). W ramach lokalnych działań dla wyrobienia nowych nawyków konsumenckich warto prowadzić kampanie edukacyjne (adresowane zarówno dzieci jak i dorosłych) o tym, jak powstają przedmioty – zwłaszcza te jednorazowe – i co się z nimi dzieje, kiedy wyrzucamy je do śmieci (przykład: **projekt “Szkoła Zero waste”**). Szczególną grupą odpadów wytwarzanych przez placówki oświatowe i opiekuńczo-wychowawcze są resztki pożywienia. Mogą one służyć jako kompost wykorzystywany do nawożenia zieleni rosnącej przy budynkach zamiast nawozów sztucznych (przykład: projekt **“Od kompostowania do ogrodnika” S.P. w Coniewie**). Bezczennym zasobem jest także czysta woda, która nie powinna być marnowana do podlewania roślin. W tym celu każda placówka powinna być wyposażona w system gromadzenia deszczówki (przykład: działanie samorządu w Żarowie).

Przykładowe pytania:

- ▶ *Czy jest Pani/Pan za ponownym wykorzystaniem posiadanych, a niewykorzystanych zasobów?*
- ▶ *Czy jest Pan/Pani za większą kontrolą segregacji odpadów?*
- ▶ *Czy poprze Pan/Pani postulat utworzenia przyszkolnego kompostownika z myślą o wykorzystaniu resztek spożywczych do nawożenia zieleni rosnącej wokół szkoły/przedszkola?*
- ▶ *Co Pan/Pani myśli na temat wprowadzenia systemu zbierania deszczówki w szkołach/przedszkolach/żłobkach i wykorzystania jej do podlewania terenów zielonych wokół tych placówek?*
- ▶ *Czy uważa Pani/Pan, że gminy z pomocą szkół/przedszkoli/żłobków powinny edukować dorosłych na temat bardziej racjonalnego gospodarowania wodą i ograniczania odpadów?*

2. Tani zielony prąd z sieci samorządowych spółdzielni energetycznych

Spółdzielnie energetyczne to sposób samorządów na przejście na energię ze źródeł odnawialnych, który jednocześnie zapewnia obniżenie kosztów energii, samowystarczalność i bezpieczeństwo energetyczne. Ich tworzenie możliwe jest w gminach wiejskich oraz wiejsko-miejskich, a jednym z podmiotów uprawnionych do ich zakładania są jednostki samorządu terytorialnego. Obecnie w Polsce funkcjonują 24 zarejestrowane spółdzielnie energetyczne, tworzone w większości przez gminy oraz podmioty gminne, takie jak ośrodki sportu, domy kultury, biblioteki publiczne czy ośrodki pomocy (np. **spółdzielnie w Łądku Zdroju w województwie dolnośląskim, w Nowej Słupi w województwie świętokrzyskim, w Ustroniu Morskim w województwie zachodniopomorskim, w Pawłowicach w województwie śląskim**). Szkoły mogą być dołączane do spółdzielni tworzonych przez gminy jako jednostki organizacyjne członka spółdzielni (gminy). Dachy ich budynków są idealnym miejscem na zainstalowanie paneli fotowoltaicznych. To sposób na znaczące obniżenie kosztów energii, gdyż szkoły, przedszkola i żłobki konsumują prąd w dzień, czyli wtedy, gdy produkuje się go najwięcej. Dzięki temu samorząd może oszczędzić na rachunkach i przeznaczyć wydatki na energię elektryczną na inne inwestycje w tych placówkach, m.in. budowę infrastruktury rowerowej czy doposażenie kuchni i stołówek.

Przykładowe pytania:

- ▶ *Co sądzi Pan/Pani o tym, że gminy powinny angażować się w rozwój spółdzielni energetycznych?*
- ▶ *Co Pani/Pan myśli o zbudowaniu spółdzielni energetycznej, w której swój udział miałyby też lokalna szkoła/przedszkole/żłobek?*
- ▶ *Czy popiera Pan/Pani zmiany legislacyjne ułatwiające odchodzenie od energetyki opartej na węglu na rzecz rozwoju odnawialnych źródeł energii?*

3. Inwestycja w efektywność energetyczną to mniejsze rachunki i lepszy klimat

Efektywność energetyczna budynków stanowi kluczowy aspekt w walce ze zmianami klimatu, a placówki publiczne mają ogromny potencjał, aby się do tego przyczynić. Niestety wiele budynków polskich szkół to wciąż wampiry energetyczne, co sprawia, że ich właściwe i trwałe ogrzanie jest wyzwaniem. Zły stan izolacji ścian, stolarki okiennej i drzwiowej oraz brak cyrkulacji ciepłej wody użytkowej potęguje koszty ogrzewania obiektu oraz negatywnie wpływa na zdrowie dzieci, ponieważ wilgoć osiadająca na ścianach sprzyja powstawaniu pleśni. Co można zrobić? Sprawdzone i rekomendowane przez ekspertów rozwiązaniem jest termomodernizacja połączona z instalacją nieemisyjnych źródeł ciepła zasilanych energią z paneli fotowoltaicznych (OZE). Szkoły z pomocą władz lokalnych mogą się ubiegać o dofinansowanie na te cele, np. z **Funduszy Norweskich przez Program „Środowisko, Energia, Zmiany Klimatu”** (przykład: **Kompleksowa termomodernizacja budynku S.P. w Zagrodnie**) lub z funduszy europejskich w ramach programów regionalnych (przykład: **termomodernizacja szkoły w Pszczynie**). Gruntowna termomodernizacja starych budynków szkół, przedszkoli i żłobków pozwala nie tylko zmniejszyć rachunki za prąd i ogrzewanie, lecz także za ciepłą wodę (przez ocieplenie instalacji wodnej). Poprawia również trwałość budynków, izolację przed hałasem i jest ambitnym krokiem w kierunku dekarbonizacji gminy. Sposobem na poprawę efektywności energetycznej mogą być też działania mniejszego kalibru, tj. wymiana żarówek na energooszczędne oraz edukacja – zarówno uczniów jak i kadry – na temat energooszczędnych nawyków. Przykładem wzorowej praktyki w tym zakresie jest gdyński projekt edukacyjny **„Strażnicy energii i klimatu”**. W jego ramach uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych podejmują starania na rzecz ograniczenie zużycia energii cieplnej, elektrycznej oraz wody, a szkoły z najlepszymi wynikami otrzymują co kwartał nagrody finansowe, w postaci równowartości 50% zaoszczędzonych środków. Dobrym impulsem do działań w tym zakresie jest także nagradzanie wysiłków gmin na rzecz poprawy jakości powietrza przez inwestycje w efektywność energetyczną i/lub bezemisyjny transport szkolny (przykłady: **zwycięskie projekty wyłone w ramach konkursu organizowanego przez samorząd Województwa Mazowieckiego**)

Przykładowe pytania:

- ▶ *Czy pomoże Pani/Pan w pracach mających na celu zrobienie w budynku szkolnym/przedszkolnym termoizolacji? Pomogłoby to w redukcji kosztów ogrzewania budynku i poprawieniu warunków wewnątrz szkoły/przedszkola/żłobka w zimie.*
- ▶ *Efektywność energetyczna jest opłacalna w wielu aspektach. Jeśli chodzi o finansowy, to szkoły przystępują do programu kilkuetapowej wymiany żarówek. Czy Pani/Pan pomoże w tym przedsięwzięciu?*
- ▶ *Czy pomoże Pani/Pan w pracach mających na celu wyposażenie budynku szkoły/przedszkola/żłobka w energooszczędny sprzęt teleinformatyczny, a szkolne kuchnie w wydajny i energooszczędny sprzęt AGD?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że szkoły i przedszkola powinny być zasilane energią z OZE?*

4. Współpraca z ekologicznymi organizacjami pozarządowymi

Jednym z działań samorządów gminnych jest wsparcie oddolnych inicjatyw proekologicznych. Przedstawiciele gminy mogą przeznaczać środki na lokalne inicjatywy związane z ochroną zdrowia i klimatu. Taki dialog między organami jednostek samorządu terytorialnego a lokalnymi aktywistami znacznie przyczynia się do zwiększenia skuteczności działania. Największą przeszkodą na drodze do takiej współpracy był jak dotąd brak woli politycznej i/lub świadomości na temat kryzysu klimatycznego oraz zdrowotnego. Władze lokalne powinny więc otworzyć drzwi swoich gabinetów zarówno na cieszącą się nieposzlakowaną opinią organizacje pozarządowe, jak i na osoby eksperckie, które znają zagadnienia środowiskowe i mogą pomóc w opracowaniu skutecznych rozwiązań lokalnych. Taka współpraca projektowa pomiędzy samorządami, trzecim sektorem a instytucjami edukacyjnymi mogłaby pomóc w transferze wiedzy do szkół, przedszkoli i żłobków, a następnie do rodziców. Należy przy tym zachować czujność na współpracę z podmiotami komercyjnymi, które pod pozorem kampanii ekologicznych promują własne marki (tzw. **greenwashing, czyli „zielone mydlenie oczu”**, potocznie ekościema). Modelowym przykładem dobrej współpracy samorządu z organi-

zacja pozarządową jest projekt „**Szkoła przyjazna klimatowi**” realizowany przez Fundację Sendzimira w SP 195 w Warszawie. Certyfikowani eko-edukatorzy mogliby też prowadzić szkolenia z obszaru środowiska i klimatu (np. kilkugodzinny warsztat **Mozaika klimatyczna**) w prosty sposób przybliżający podstawy wiedzy o zmianie klimatu, zarówno dla kadry nauczycielskiej, jak i dla urzędników z wydziału oświaty, zdrowia, infrastruktury, inwestycji, budownictwa i planowania przestrzennego. Takie zajęcia inicjowane i finansowane mogą być przez samorządy i w naturalny sposób wyłaniać szkolnych liderów innych wspólnych zielonych projektów.

Przykładowe pytania:

- ▶ *Czy jest Pani/Pan za współpracą z organizacjami pozarządowymi, w tym ekologicznymi?*
- ▶ *Czy współpracowała Pani/Pan kiedykolwiek z organizacją ekologiczną? Jaki był przedmiot współpracy?*
- ▶ *Czy podjęłaby się Pani/Pan zachęcenia władz lokalnych do podjęcia współpracy z ekologicznymi organizacjami pozarządowymi?*
- ▶ *Czy uważa Pan/Pani, że organizacje pozarządowe mogą być dobrym źródłem edukacji klimatycznej dla szkół i przedszkoli – zarówno dla dzieci, jak i dla kadry pedagogicznej oraz personelu?*

Dotychczas do nas!

<https://pytamyzielone.org/>

<https://rodzicedlaklimatu.org/>

Treść materiału powstała dzięki wsparciu finansowemu
European Climate Foundation

Akcja "Pytamy o zielone" jest realizowana przez Fundację
Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego i finansowana
ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności

FRSI

POLSKO-AMERYKAŃSKA
FUNDACJA WOLNOŚCI

Partnerzy akcji:

RODZICE
DLA KLIMATU

